

**PANEVĖŽIO NOTARAS
JONAS MYKOLAS ANTANAS MOIGIS
(1867-1933)**

Alfreda Petrulienė

Jonas Moigis gimė 1867 m. lapkričio 25 d. Panevėžyje Panevėžio apskrities gydytojo Tado Jono Anupro Moigio ir jo žmonos Liudvikos Liucijos Eidrigėvičiūtės - Moigienės šeimoje¹. 1878-1886 metais J. Moigis mokėsi Šiaulių gimnazijoje, kurią baigęs, įstojo į Maskvos universitetą studijuoti medicinos. 1887 m. jis perėjo į teisės fakultetą, kurį lankė iki 1891 m.

Mokydamasis Maskvoje, Jonas Moigis dalyvavo lietuvių studentų draugijos veikloje ir bendravo su žinomais visuomenės veikėjais: A. Krikščiukaičiu, P. Leonu, P. Mašiotu, A. Vileišiu. Jo pažiūrų formavimuisi svarbią reikšmę turėjo tėvų namų aplinka, artimųjų ir giminaičių nuotaikos, kurios dar dvelkė 1863 m. sukilimo tragizmu. Jo dėdė Jonas Moigis, maskvietis, matematikos studentas ir senelis Mykolas Eidrigėvičius dalyvavo 1863 m. sukilime. Pirmasis žuvo sukilėlių mūšyje su kazokais. Brolio atminimui notaro Jono tėvas daktaras Anupras Moigis „dar rusų laikais slapta pastatė gimtojo Zavišiškių dvaro (Kavarsko vals., Ukmergės apskr.) sode paminklą - kryžių su užrašu - lentele ir apsodino medeliais“. Prie šio paminklo būsimasis teisininkas mėgo ilsėtis ir svajoti apie Tėvynės laisvę. Čia brendo jaunuolio patriotiškumas ir pasiryžimas savo gyvenimu ir darbais tarnauti Lietuvai².

1891 m. artinantis studijų pabaigai, Jonas Moigis dalyvavo studentų protesto akcijose prieš universiteto tvarkos pakeitimus, todėl buvo nubaustas ir pašalintas iš Maskvos universiteto. Aukštojo

mokslo studijas jis baigė 1892 m. Jaroslavlyje ir gavo teisininko diplomą³.

Baigęs mokslus, Jonas Moigis norėjo imtis laisvos profesijos - advokatūros, tačiau dėl materialinių sunkumų to neįstengė padaryti. Jis vedė Konstanciją Piotuch-Kublickaitę, todėl reikėjo rūpintis šeima.

Žmonos tėvas Vytautas, pasiturintis dvarininkas, taip pat dalyvavo 1863 m. sukilime, apie dešimtį metų kalėjo Sibiro ir Sachalino sunkiųjų darbų kalėjimuose, ten ir mirė.

Baigęs mokslus, Jonas Moigis su šeima 28 metams įsikūrė Smolenske, kur dirbo notaru. Iš pradžių jis tarnavo apygardos teisme jaunesniuojų, vėliau - vyresniuojų kandidatu, notaro padėjėju, kol buvo paskirtas vyresniuojų notaru. Šiose pareigose Jonas Moigis dirbo 22 metus, o 1916 m. buvo paaukštintas ir paskirtas apygardos teismo nariu.

Smolenske jis buvo įsteigęs lietuvių ir lenkų biblioteką, platino uždraustą lietuvių spaudą tarp išeivių, rūpinosi labdara. Jam talkino žmona Konstancija. Ji lankydavo sergančiuosius barakuose, gabendavo maistą kaliniams. Moigių butas Smolenske buvo svarbiausias lietuvių veiklos ir savitarpio paramos centras.

Pirmojo pasaulinio karo metu ypač daug karo pabėgėlių iš Lietuvos, tarp jų ir panevėžiečių, apsistojo Smolenske. Jais rūpinosi vietos labdaros draugijos pirmininkas Jonas Moigis, kuris tuo metu jau buvo ir Apygardos teismo narys.

Dalis lietuvių inteligentų susibūrė į politinį klubą, kurio būstinė įsikūrė okulisto prof. Radziskio rūmuose. Atvykusiems karo pabėgėliams buvo teikiama informacija apie politinę padėtį šalyje bei mieste, renkamos aukos badaujantiems Lietuvoje. Klubas posėdžiaudavo penktadieniais. Šio politinio klubo vienu iš seniūnų, kaip ir Povilas Matulionis, Juozapas Kozakevičius, Juzė Masiulienė ir kiti, buvo ir Jonas Moigis.

Prasidėjus 1917 m. Spalio revoliucijai Rusijoje, pasikeitė politinė situacija ir Smolenske. Jonas Moigis turėjo pasitraukti iš apygardos teismo. 1917-1918 metais tarnavo sargu - kurjeriu pas mokesčių inspektorių, vėliau gavo juristo konsultanto vietą Belaisvių reikalų komitete kartu su lietuviais bolševikais Rapolu Rasiku, Z. Aleksa- Angariečiu ir kt.

Smolensko gatvės pasipuošė raudonom vėliavom, prasidėjo mitingų, eitynių, sambrūzdžių laikotarpis. Savo atsiminimuose

„Amžiaus kronikoje“ J. Kozakevičius rašė: „Prasidėjo nepertraukiamos eisenos - manifestacijos. Kalbėjo, kas tik klausytojų rasdavo, žadėdami visokių skanumėlių ir malonių, iš viešo pardavimo išnyko valgomieji produktai, su įvestomis kortelėmis duonai greit negalima buvo ir čverties (ketvirtadalio) svaro gauti nuo 1-os iki 10 val. ryto eilėje išstovėjus. Beveik kasnakt buvo plėšimai ir žudymai.“ Iš kalėjimų buvo paleisti kriminaliniai kaliniai .

Lietuvių politinio klubo seniūnai siūlė mitinguojant reikalauti Lietuvos nepriklausomybės. Tačiau tarp pabėgėlių buvo ir kairiųjų, kurie reikalavo jungtis į bolševikų vadovaujamas kariuomenės kuopas. Kaip prisimena J. Kozakevičius, vienas iš tokių buvo Rapolas Rasikas - nenuilstantis oratorius, „galėjęs 3 valandas plepėti be atsidūsavimo“. Jis su savo bendraminčiais įsiveržė į lietuvių pabėgėlių klubą, nuplėšė trispalvę ir „palabino raudoną skarmalą, supraskime, - vėliavą ir susirinkusiems perskaitė rezoliuciją, kad Lietuva nori tapti Rusijos autonomija“.

Vėliau Smolenską užėmė Kubanės kazokų pulkai, ir miestas pateko į bolševikų rankas. Buvo išgrobstytos Lietuvių savišalpos draugijos lėšos, kurių buvę per 47 tūkstančius rublių, ir kitoks kilnojamas ir nekilnojamas turtas.

Jonas Moigis aktyviai dalyvavo lenkų - lietuvių draugijos veikloje, kuri 1915 m. natūraliai suskilo į dvi dalis - lenkiškąją ir lietuviškąją, nes karo metu ėmė skirtis Lenkijos ir Lietuvos interesai. Emigrantai pasidalijo į savarankiškas draugijas pagal tautiškumą. Jonas Moigis dalyvavo Lietuvių draugijos taryboje, lietuvių kariuomenės Smolensko bataliono steigime ir kitokiose tautiečių akcijose.

Dėl savo politinių įsitikinimų ir aktyvios veiklos Jonas Moigis 1919 m. buvo pasodintas į kalėjimą, iš kur per didelį namiškių rūpestį ir vargą su Lietuvos Vyriausybės pagalba buvo paleistas ir išgelbėtas nuo sušaudymo.

Manoma, kad pagrindinė priežastis, dėl kurios jis buvo pasodintas į kalėjimą, buvo jo ryšiai su radikaliomis to meto rusų ir lenkų grupėmis. Namiškių tvirtinimu, jų namuose kartais apsilankydavo kažkoks paslaptingas žmogus Mychal Carny, kuris vis kalbėdavęs apie pavergtų tautų išsivadavimą iš svetimųjų nelaisvės, pareigas tėvynei. Konspiraciniams reikalams buvo persiunčiami pinigai, maistu remiami politiniai kaliniai kalėjime. Lėšų parūpindavo slapta organizacija, į kurios veiklą čekistai įterpė saviškę - tūlą Vandą

Niemczinowicz, buvusią lenkų-lietuvių draugijos bibliotekininę, kuri ir perdavinėjo informaciją. Tokiu būdu visas būrys žmonių, tame tarpe ir Jonas Moigis, atsidūrė kalėjime. Šešis mėnesius jis buvo laikomas pasmerktųjų kameroje.

Kalėjime J. Moigis buvo nuolat tardomas, provokuojamas, gąsdinamas. Per langą jam rodė vedamas sušaudyti jo žmoną ir dukrą Gražiną, bet jis nepalūžo ir neprisipažino.

Sunkiausiu gyvenimo laikotarpiu jam padėjo ne tik artimieji, bet ir daugelis kitų žmonių. Pavyzdžiui, lietuvis gydytojas A. Domaševičius kalinį, tariamai susirgusį plaučių uždegimu, ilgiau užlaikė kalėjimo ligoninėje.

1920 m. grįžęs iš Rusijos į Panevėžį, advokatas Čirickis pranešė, kad Smolensko kalėjime laikomas Lietuvių politinio klubo pirmininkas Jonas Moigis. Sukviestame Miesto tarybos posėdyje buvo nutarta skubiai kreiptis į Lietuvos vyriausybę, kuri reikalautų notaro Jono Moigio ir profesoriaus okulisto Radzvisckio šlaisvinimo. Panevėžio miesto valdybos, daktaro K. Griniaus, teisininko profesoriaus V. Mačio pastangomis ir Lietuvos Vyriausybės rūpesčiu J. Moigis pagaliau iš kalėjimo buvo paleistas ir sugrįžo į Panevėžį.⁶

1921 m. J. Moigis grįžo iš Rusijos ir apsigyveno Panevėžyje, kartu su kitais Panevėžio inteligentais vėl pasinerdamas į visuomeninę veiklą. Iš pradžių jis įsidarbino juriskonsultu apskrities valdyboje, vėliau buvo paskirtas Panevėžio notaru, kur ir dirbo iki mirties.

Panevėžyje J. Moigis dalyvavo daugelio besikuriančių visuomeninių draugijų ir organizacijų veikloje. Jis buvo aktyvus įvairių sąjungų (Šaulių, Vilniui vaduoti) ir draugijų (Kalinių globos, Labdaros, Gimtajam kraštui tirti) narys, dalyvavo įvairiuose viešuose renginiuose ir akcijose, buvo didelis besimokančio jaunimo bičiulis ir globėjas, neturtingųjų pagalbininkas.

1933 m. kovo 23 d. savaitraštyje „Mūsų kraštas“ buvo paskelbta miesto burmistro T. Chodakausko „padėka Panevėžio I notarui už paaukotus 100 litų Panevėžio miesto Savivaldybės žinioje esantiems bedarbiams šelpti“.⁷

J. Moigis daugelį metų buvo renkamas miesto Ligonų kasos valdybos pirmininku, glaudžiai bendradarbiavo su Ligonų kasos direktoriumi, rašytoju Konstantinu Jasiukaičiu. Jų abiejų pastangomis ir rūpesčiu iš Aleksandros Gasiūnienės buvo nupirkta žemė

sklypas Respublikos ir Anykščių gatvių kampe ir pastatyti Ligonų kasos namai.

Panevėžio miesto inteligentai 1924 m. susibūrė į „Gimtajam kraštui tirti draugiją“, kuriai vadovavo mokytojas Jurgis Elisonas. Šios draugijos veikloje aktyviai dalyvavo ir notaras Jonas Moigis. Besikuriančiam Kraštotyros muziejui jis padovanojo senienų rinkinį, kurio didesniąją dalį sudarė įvairių istorinių laikotarpių numizmatika: monetos, medaliai, banknotai. Steigiamasis Panevėžio kraštotyros muziejaus susirinkimas vyko Jono Moigio notarinėje kontoroje, jo šeimos valdoje, mediniame pastate su mezoninu šalia mūrinių pastatų komplekso Vasario 16-osios g. 20. Panevėžio kraštotyros muziejus buvo atidarytas 1925 m. sausio 18 d. Pirmoji jo ekspozicija buvo įrengta seniausiam miesto mūriniame pastate Kranto g. 21.⁸

Jonas Moigis buvo teisingas ir geros širdies žmogus, visuomenėje buvo vadinamas „vaikščiojančiu teisingumu“. Dvasinio gyvenimo ir religijos dalykuose buvo giliai tikintis. Jis visuomet pasižymėjo didele tolerancija, gerbė kitų nuomonę. Kaip prisimena J. Elisonas, „bet kartu su tuo visą savo amžių išbuvo didžiausios teisybės, kurios niekam nevengdavo į akis pasakyti, prietelis“.⁹

Jonas Moigis turėjo aiškią nuomonę ir politinio gyvenimo klausimais, pavyzdžiui, dėl Hymanso projekto, 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo ir kitais klausimais.

1930 m. panevėžiečiai Joną Moigį, ilgametį Panevėžio miesto tarybos narį (jo balsuojamosios kortelės kandidato numeris buvo 22), išrinko miesto burmistru, tačiau dėl sveikatos minėtų pareigų išrinktasis atsisakė.

Grįžęs iš Rusijos, 1921 m. Jonas Moigis su šeima apsigyveno savo šeimos valdoje, Moigių namų komplekse Vasario 16-osios gatvėje (dabar Panevėžio kraštotyros muziejus, Vasario 16-osios g. 23). Jono Moigio šeima įsikūrė nedideliame bute 2-ajame aukšte, o jo kontora buvo mediniame pastate Vasario 16-osios g. 20 (dabar šis pastatas nugriautas). Moigių šeimos namuose 3-iajame XX amžiaus dešimtmetyje dar gyveno Jono motina Liudvika Eidrigevičiūtė- Moigienė (ji mirė 1931 m. rugsėjo 10 d.). Dalis gyvenamųjų patalpų minėtame komplekse buvo nuomojamos.¹⁰

Jonas Moigis buvo vedęs du kartus. Su pirmąja žmona Konstancija, kurią vedė 1892 m., jis gyveno Rusijoje. Jų šeimoje užaugo penki vaikai: Vytautas (1892-1914), Algirdas (1895-1959), Kazimieras (1896-1914), Irena (1899-1989) ir Gražina (1906-2004).

Du jų vaikai, Vytautas ir Kazimieras, pirmojo pasaulinio karo pradžioje užsikrėtė dizenterija ir mirė.

Antroji Jono Moigio žmona Karolina Dziubandauskaitė su savo dukra atvyko iš Smolensko ir, pasak J. Moigio dukraitės Gražinos Lastauskaitės-Butkienės (g. 1928 m.), „atrodo, įrodė našliui Jonui, kad jo dukrai Gražinai reikalinga moteriška ir motiniška globa“. Jų vedybų puota įvyko 1926 m. Moigių namų sode.¹¹

Antrajai žmonai Karolinai Jonas Moigis paliko vieną ketvirtąją dalį viso kilnojamojo ir nekilnojamojo turto, o visa kita - sūnui Algirdui ir dukrai Gražinai. Dėl dukters Irenos J. Moigis testamente rašė: „Irenai Moigytei-Veichertienei nieko neužrašau, nes mano turtas nedidelis, o ji daug geresnėse sąlygose gyvena, negu minėti mano vaikai,... nors ne mažiau ją myliu.“¹²

Panevėžio notaras Jonas Moigis, ilgai sirgęs širdies liga, mirė sulaukęs 65 metų Karaliaučiaus klinikoje 1933 m. liepos 8 d. Velionis traukiniu buvo parvežtas į Panevėžį, visuomenės pagerbtas ir palydėtas liepos 13 d. į senąsias Panevėžio kapines šalia pirmosios žmonos Konstancijos.¹³

1997 m. prie Kraštotyros muziejaus Moigių šeimai buvo atidengta memorialinė lenta, kurioje rašoma: „Gydytojo, visuomenės veikėjo Tado Anupro Moigio (1842- 1904) namai. Šiame name 1921-1933 m. gyveno teisininkas, visuomenės veikėjas Jonas Moigis“.

Šaltiniai ir literatūra

1. Nuorašas iš Panevėžio š.š.Petro ir Povilo bažnyčios 1868 m.gimusiųjų- pakrikštytųjų metrikos knygos. PKM.GEK 30273.
2. Elisonas J. Jonas Moigis //Mūsų kraštas.-1933, liepos 20.
3. Ten pat.
4. Lietuvių enciklopedija.-Bostonas, 1959.- T.19.-P.109.
5. Kozakevičius J. Amžiaus kronika.-T. 2.- P.235. MAB RS F.112-2
6. Ten pat.
7. Burmistro T. Chodakausko padėka //Mūsų kraštas.- 1933, kovo 23.
8. Petrulienė A. Iš Panevėžio muziejaus praeities.- Panevėžys, 2000.- p.6.
9. Elisonas J. Jonas Moigis //Mūsų kraštas.- 1933, liepos 20.
10. L. Eidrigavičiūtės-Moigienės testamento nuorašas //Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės –Bitės bibliotekos Rankraščių skyrius. F 96

11. Gražinos Lastauskaitės-Butkienės laiškas J.Gaidelienei. Torontas. 2005.07.28. PKM
12. Jono (Mykolo-Antano) Moigio testamento nuorašas //Panevėžio apskrities archyvas. F.9-R.Ap.1.B.2723,I. 1-4.
13. A.a. notaras Jonas Moigis. //Mūsų kraštas.-1933, liepos 13.
Lapinskas J. Primins muziejaus kūrėją.//Panevėžio balsas.-1997, liepos 12.
Bielskytė V. Pagerbiamas Moigių šeimos atminimas.//Lietuvos aidas.-1997, liepos 12.
Jaliansauskienė V. Prisimename garbingą Moigių šeimą.//Sekundė.-1997, liepos. 12.